

Gender Justice in Urban Public Spaces: Rethinking, Barriers, and Strategies for Realization

Narges Taleb valialah¹, Mohsen Rafieian^{2*}, Najma Esmailpoor³, Hamidreza Saremi⁴

Abstract

Gender justice in urban public spaces does not simply mean equal access for women and men to physical facilities, but is a multidimensional and networked phenomenon that reflects the intertwining of institutional, managerial, cultural, and epistemological structures. The present study, with a qualitative approach and using semi-structured interviews with 18 interdisciplinary experts, has addressed the rethinking of gender justice in urban public spaces. Data analysis showed that the most important obstacles to the realization of gender justice include institutional and legal weakness, the construction of patriarchal power in urban management, the reproduction of cultural stereotypes, and a conceptual crisis in the understanding of justice and equality. In response to these

¹ Ph.D Candidate of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Yazd University, Yazd, Iran.

n.taleb@stu.yazd.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0001-7005-7043>

² *(Corresponding author) Associate Professor of Urban Planning Department, Faculty of Art and Architecture, Yazd University, Yazd, Iran.

mrafian@yazd.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0002-4214-9765>

³ Associate Professor of Urban Planning Department, Faculty of Art and Architecture, Yazd University, Yazd, Iran.

najmaesmailpoor@yazd.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0003-2150-2555>

⁴ Associate Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

saremi@modares.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0002-3625-7268>

challenges, mechanisms were proposed at five levels: institutional, managerial, cultural, spatial design, and policy-making, including the establishment of specialized gender justice units, training managers, monitoring urban projects, gender-sensitive design, and strengthening cultural-media programs. The results show that achieving gender justice in public spaces has consequences beyond improving women's security and access; it strengthens social capital, improves the quality of life and psychosocial health of citizens, and increases the legitimacy of urban institutions. Thus, gender justice in public spaces is not only a group demand, but also a structural and moral necessity for sustainable urban development and rebuilding social trust.

Keywords: Gender justice, Urban public spaces, Right to the city, Equality, Inclusive design.

Introduction

Urban public space is a multifaceted and dynamic concept that, as an open and accessible arena for all citizens, reflects the identity, culture and values of society. These spaces play a fundamental role in the sustainability of the city, social interactions, strengthening the sense of belonging and improving the quality of life. However, urbanization processes and restrictions on equal access have led to the emergence of inequalities, especially for vulnerable groups. One of the most important of these inequalities is gender injustice in public spaces, which is rooted in social, cultural, political and institutional structures. Women, especially in developing countries, experience the greatest impact of these injustices, which negatively affect their security, well-being and social presence. Looking beyond the physical and design dimensions, the present study seeks to gain a deeper understanding of the relationships between humans, space, power, and gender in the context of urban public spaces, and explores institutional, managerial, and cultural barriers, mechanisms for achieving gender justice, and its social and structural consequences through qualitative analysis of in-depth interviews.

Methodology

In this study, qualitative data were collected through semi-structured interviews with an exploratory, analytical, and narrative-based approach. The aim of the interviews was not merely descriptive data, but rather to uncover hidden layers of socio-spatial realities and

mechanisms affecting gender justice in urban public spaces. The interviews were conducted with 18 interdisciplinary experts who were selected using purposive and snowball sampling. The participants included specialists in the fields of urban planning, architecture, women's studies, sociology, and urban geography. About 61 percent of them were women and 39 percent were men, and in terms of age, they were mostly in the 30-49 age range. Their education level was mainly from master's to doctorate degrees and they had a diverse professional experience from 1 to more than 20 years. The duration of each interview varied between 45 and 90 minutes, and theoretical saturation was achieved after the sixteenth interview, but two more interviews were also conducted for greater certainty. This multi-layered dataset provided the main basis for analyzing and explaining the gender justice model in urban public spaces.

Discussion and Results

The findings showed that gender justice in public spaces is a multidimensional phenomenon that is shaped by the interaction of institutional, managerial, cultural, and epistemological structures. At the level of obstacles, weak laws and institutional support, patriarchal management, cultural stereotypes, and a crisis in the conceptual understanding of justice were identified as the most important factors in reproducing injustice. In particular, the disconnect between the epistemological (knowledge) and institutional (policy-making) levels has prevented awareness from being translated into effective decisions.

At the level of mechanisms, achieving gender justice requires a systematic and interdisciplinary approach. Participants emphasized the need to establish specialized gender justice units, train managers, design safe and accessible spaces, and expand ongoing cultural programs. Also, developing executive criteria and indicators for measuring gender justice in urban plans was considered a major requirement for policy-making. In terms of outcomes, gender justice goes beyond security or women's presence and strengthens social capital, public trust, human dignity and sustainable urban development. The three levels of outcomes include:

Socio-cultural: increasing participation, cohesion and reducing stereotypes;

Psycho-semantic: strengthening the sense of security, peace and dignity;

Structural-political: enhancing the legitimacy of institutions and a justice-oriented approach in urban management.

Conclusion

The results of the research showed that gender justice or injustice in urban spaces is not only related to physical design, but also has its roots in discourses, policies, management and institutional structures. Four institutional levels, managerial, cultural and epistemic, play a role in reproducing injustice. To counter this cycle, mechanisms were proposed in five areas including policy reform, training managers, creating gender justice institutions, reviewing the design of spaces and strengthening public culture. The participants emphasized that achieving gender justice requires a profound change in attitude towards humans, society and citizenship rights. This has consequences such as increasing social participation, strengthening cohesion, reducing stereotypes and promoting mental health. It was also suggested that future research be conducted with a comparative and mixed approach and the role of the media, special groups and the link between gender justice and urban sustainability be examined.

Bibliography

Alamdari, Z. J., & Habib, F. (2012). Urban Public Space Designing Criteria for Vulnerable Groups (Women and Children). *Canadian Journal on Environmental, Construction and Civil Engineering*, 3(4), 179–185.

Ali, M. J. (2024). Breaking barriers: gender policies, human rights, and the legal quest for equality and social justice. *Issue 5 Int'l JL Mgmt. & Human.*, 7, 846.

Anneroth, E., Ferlander, S., & Jukkala, T. (2024). Public Spaces are Failing Girls and Women: How Feminist Planning can Learn from Social Innovation. *The Journal of Public Space*, 9(1), 109-114.

Arar, R. (2024). Exploring Gender Inequality in Urban Public Spaces through the Lens of the Capability Approach: A Case Study of Ramallah, Palestine (Doctoral dissertation, Université Grenoble Alpes).

Bastani, S & Khosravi Dehaghi, K. (2020). Obstacles and Challenges of Policy-making based on Gender Equity. *Social Problems of Iran*. 10(2), 29-57. [in Persian]

Bidar, M., Pakzad, J., & Kazemi, A. V. (2022). Gendered space: Women's presence and use of space in Sabzeh-meydan of Tehran Bazaar. *Cities*, 126, 103673.

Bokharaei, A & Yazdkhasti, & B. (2014). Comparative Study: Cultural Barriers to Realizing Gender Justice (Case Study: Married Women in Tehran in 2010 and 2014). *Social studies and research in Iran*, 12(3), 559-584. [in Persian]

Bravo, L. (2022). Cities and Human Settlements with Quality Public Spaces. Global Platform for the Right to the City.

Clavero, S., & Galligan, Y. (2021). Delivering gender justice in academia through gender equality plans? Normative and practical challenges. *Gender, Work & Organization*, 28(3), 1115-1132.

Dolors, M. Ramon, G. Ortiz, A. Prats, M. (2004). Urban Planning, Gender and the Use of Public Space in A Peripheral Neighbourhood of Barcelona. *Cities*, Vol. 21, No. 3, p. 215–223, ElsevierLtd. Printed in Great Britain.

Guelar, P. (2020). Urban Green Space and Human Health: the Role of Quality Characteristics. Institut de Ciència Tecnologia Ambientals - Institute of Environmental Science and Technology -Universitat Autònoma de Barcelona (ICTA-UAB).

Habitat, U. (2025). Healthier Cities and Communities Through Public Spaces. UN Habitat: Nairobi, Kenya.

Helgerth, K. A., & Schütz, A. (2026). Gender-sensitive urban planning: Exploring the intersections of gender, environmental design, and the experience of safety in public spaces from the perspective of sustainability. *Journal of Community Safety and Well-Being*, 11(1), 26-33.

Holy-Hasted, W., & Burchell, B. (2022). Does Public Space Have to be Green to Improve Wellbeing? An Analysis of Public Space across Greater London and its Association to Subjective Well-being. *Cities*, 125(January), 103569.

Jabeen, H. (2020). Gender-Responsive Urban Planning and Design of Public Open Spaces for Social and Economic Equity: Challenges and Opportunities in Dhaka City, Bangladesh. *Global Journal of Human-Social Science: Economics*, Volume 20 Issue 5 Version 1.0 Year 2020, Global Journals, Online ISSN: 2249-460x & Print ISSN: 0975-587X.

Jalaladdini, S., & Oktay, D. (2012). Urban Public Spaces and Vitality: A Socio-Spatial Analysis in the Streets of Cypriot Towns. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 664–674.

KhalatbariLimaki, A. (2024). Gender Disparities in Urban Design: A Review of the Impact of Urban Design on Shaping Women's Social Challenges.

Kozlova, L. V., & Kozlov, V. V. (2017). Principles of Improvement of Large City Public Space (Example of Irkutsk City). *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 262(1). Retrieved from <https://doi.org/10.1088/1757-899X/262/1/012228> (Accessed March 2022)

Marshall, C. (2000) "Policy Discourse Analysis: Negotiating Gender Equity", *Journal of Education Policy*, 15 (2): 125-156.

Pereira, A., & Rebelo, E. M. (2024). Women in public spaces: Perceptions and initiatives to promote gender equality. *Cities*, 154, 105346.

Podestà, L. (2023). Gender Equality in Urban Planning: A Crucial Factor for Real Inclusive Development.

Rafieian, M., Taleb valialah, N., Esmailpoor, N & Saremi, H. (2025). Explanation Theoretical Framework of Justice-Oriented Urban Public Spaces with an Emphasis on Gender. *Urban Design Discourse*, 6(2), 61-73. doi: 10.48311/udd.2025.24228 [in Persian]

Rupa, C. Kishore. (2015). Importance of Public Spaces in Cities. *Housing and Urbanism Term 1, Shaping the Modern City*.

Ruppert, E. S. (2006). Rights to Public Space: Regulatory Reconfigurations of Liberty. *Urban Geography*, 27(3), 271–292.

Sadeghi, A. R., & Jangjoo, S. (2022). Women's preferences and urban space: Relationship between built environment and women's presence in urban public spaces in Iran. *Cities*, 126, 103694.

Savitri, R. T. (2026). Gender-responsive public space: An inclusivity perspective toward sustainable urban development. *Journal of Placemaking and Streetscape Design*, 3(2), 80-96.

Singh, S. (2025). From “What is Gender?” to “Not My Job”: Institutional Barriers and A Framework to Mainstream Gender in Transportation Planning. *Transportation Research Record*, 2679(10), 1210-1224.

The National Democratic Institute. (2015). *Gender, Urbanization and Democratic Governance*. Institute for Women’s Policy Research Commissioned by the National Democratic Institute, 44.

Tonnellat, S. (2004). The Sociology of Urban Public Spaces. *Sino French Urban Planning Conference (SFURP)*, 1–10.

پیش از انتشار

عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری: بازاندیشی، موانع و راهکارهای تحقق

نرگس طالب ولی^۱، محسن رفیعیان^{۲*}، نجما اسمعیل پور^۳، حمیدرضا صارمی^۴

چکیده

عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری صرفاً به معنای دسترسی برابر زنان و مردان به امکانات کالبدی نیست، بلکه پدیده‌ای چندبعدی و شبکه‌ای است که درهم‌تنیدگی ساختارهای نهادی، مدیریتی، فرهنگی و معرفتی را بازتاب می‌دهد. پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۸ نفر از خبرگان میان‌رشته‌ای، به بازاندیشی عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری پرداخته است. تحلیل داده‌ها نشان داد که مهم‌ترین موانع تحقق عدالت جنسیتی شامل ضعف نهادی و قانونی، ساخت قدرت مردسالارانه در مدیریت شهری، بازتولید کلیشه‌های فرهنگی و بحران مفهومی در درک عدالت و برابری است. در پاسخ به این چالش‌ها، سازوکارهایی در پنج سطح نهادی، مدیریتی، فرهنگی، طراحی فضایی و سیاست‌گذاری پیشنهاد شد که از جمله آن‌ها می‌توان به ایجاد واحدهای تخصصی عدالت

^۱ دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

n.taleb@stu.yazd.ac.ir

^{۲*} (نویسنده مسئول) دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

mrafian@yazd.ac.ir

^۳ دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

najmaesmailpoor@yazd.ac.ir

^۴ دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

saremi@modares.ac.ir

جنسیتی، آموزش مدیران، پایش پروژه‌های شهری، طراحی حساس به جنسیت، و تقویت برنامه‌های فرهنگی_ رسانه‌ای اشاره کرد. نتایج نشان می‌دهد تحقق عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی پیامدهایی فراتر از ارتقای امنیت و دسترسی زنان دارد؛ این امر سرمایه اجتماعی را تقویت کرده، کیفیت زندگی و سلامت روانی_ اجتماعی شهروندان را ارتقا داده و مشروعیت نهادهای شهری را افزایش می‌دهد. بدین ترتیب، عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی نه تنها یک مطالبه گروهی، بلکه ضرورتی ساختاری و اخلاقی برای توسعه پایدار شهری و بازسازی اعتماد اجتماعی محسوب می‌شود.

واژگان کلیدی: عدالت جنسیتی، فضاهای عمومی شهری، حق به شهر، برابری، طراحی فراگیر .

۱-مقدمه

مفهوم فضای عمومی شهری چندوجهی است و هیچ تعریف مورد توافق جهانی برای آن وجود ندارد (Guelar, 2020: 1). با این حال، یک دیدگاه رایج، فضای عمومی را به عنوان فضایی توصیف می‌کند که برای همه باز است، توسط همه به رسمیت شناخته می‌شود و در خدمت منافع همه است. بنابراین، فضاهای عمومی شهری، مناطقی قابل دسترسی هستند که هویت، فرهنگ و ارزش‌های یک جامعه را منعکس می‌کنند (Dolors et al., 2004: 217). در یک زمینه وسیع‌تر، فضاهای عمومی، مناطقی قابل دسترسی هستند که افراد از گروه‌های مختلف را قادر می‌سازند تا به طور هماهنگ همزیستی کنند (Kozlova & Kozlov, 2017: 275; Ruppert, 2006). این فضاها نشان‌دهنده حس تعلق جمعی هستند. آنها معمولاً توسط دولت حمایت می‌شوند و دسترسی آزاد و برابر را برای همه شهروندان، صرف نظر از جنسیت، نژاد، قومیت، سن یا وضعیت اجتماعی-اقتصادی آنها، فراهم می‌کنند (Alamdari & Habib, 2012; Holy-Hasted & Burchell, 2022; Jalaladdini & Oktay, 2011; Rupa, 2015). فضاهای عمومی شهری نقش حیاتی در تضمین پایداری شهرها ایفا می‌کنند و به طور قابل توجهی به اهداف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی و زیست‌محیطی کمک می‌کنند (Bravo, 2022; 3; Tonnelat, 2004). این فضاها همچنین نقش متنوعی را در افزایش رفاه و کیفیت زندگی شهروندان ایفا و به عنوان مراکزی برای تعامل اجتماعی، تقویت انسجام و غنی‌سازی فرهنگی عمل می‌کنند (رفیعیان و همکاران، ۱۴۰۴: ۶۳) و تأثیر مثبتی بر سلامت و رفاه جسمی، اجتماعی، عاطفی و روانی افراد دارند. با این حال، چالش‌های شهرنشینی سریع و دسترسی محدود به فضاهای عمومی شهری، مانع قابل توجهی برای رفاه انسان در مناطق شهری ایجاد

می‌کند. در کنار این چالش‌های شهری، دسترسی عادلانه به مزایای فضاهای عمومی شهری جهانی نیست و گروه‌های آسیب‌پذیر مختلف با مشکلاتی در دسترسی به فضاهای عمومی با کیفیت و فراگیر مواجه هستند (Habitat, 2025: 3)

بی‌عدالتی جنسیتی در فضاهای عمومی شهری یک چالش قابل توجه در سراسر جهان است که ریشه عمیقی در عوامل اجتماعی-فرهنگی، سیاسی و نهادی دارد. این پدیده به ویژه زنان را در کشورهای در حال توسعه تحت تأثیر قرار می‌دهد، جایی که حضور ناعادلانه در حوزه‌های اجتماعی-اقتصادی و سیاسی همچنان ادامه دارد. در نتیجه، زنان اشکال مختلفی از بی‌عدالتی جنسیتی را در فضاهای عمومی شهری تجربه می‌کنند که به طور قابل توجهی بر رفاه و ایجاد حس نابرابری در آن‌ها تأثیر می‌گذارد بنابراین آسیب‌پذیری آنان را در محیط‌های شهری افزایش می‌دهد و حتی منجر به تمایز در زمینه فضا می‌گردد (Arar, 2024 & Bidar et al., 2022). در سایر کشورها مطالعات جنسیتی اغلب به مسائل مربوط به جنسیت در ابعاد مختلف اجتماعی می‌پردازند، از جمله خشونت مبتنی بر جنسیت و نابرابری در آموزش، مراقبت‌های بهداشتی، اشتغال، درآمد و تصمیم‌گیری (The National Democratic Institute, 2015). با این حال، در ایران تمرکز نسبتاً محدودی بر بی‌عدالتی جنسیتی در فضاهای عمومی شهری وجود داشته است (Sadeghi, & Jangjoo 2022: 2) این فضاها، تبعیض و بی‌عدالتی‌های جنسیتی گسترده‌تر در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را که توسط نقش‌های اجتماعی، هنجارها و پویایی قدرت شکل گرفته‌اند، منعکس می‌کنند (Jabeen, 2020: 10). از این رو، به حاشیه راندن زنان در بخش‌های مختلف زندگی، در نادیده گرفتن دیدگاه‌های جنسیتی در برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای عمومی مشهود است (Pereira & Rebelo, 2024 &

Anneroth et al., 2024: 110). از آنجایی که عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری فراتر از کالبد، طراحی و ساخت است پژوهش حاضر با هدف شناسایی عمیق‌تر رابطه‌ی انسان، فضا، قدرت و جنسیت در بستر این فضاها می‌باشد. بدین ترتیب موانع نهادی، مدیریتی و فرهنگی و همچنین سازوکارهای تحقق و در نهایت پیامدهای ساختاری و اجتماعی این مهم واکاوی و با استفاده از روش کیفی و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته تحلیل می‌شود.

۲- پیشینه پژوهش

باستانی و خسروی دهقی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «موانع و چالش‌های سیاستگذاری بر مبنای عدالت جنسیتی» با استفاده از روش کیفی به بررسی مانع‌ها و چالش‌های سیاستگذاری بر مبنای عدالت جنسیتی از منظر صاحب‌نظران پرداخته‌اند. جهت گردآوری اطلاعات با ۹ نفر از صاحب‌نظران و پژوهشگران حوزه زنان و سیاستگذاری، مصاحبه شده و با استفاده از نظام کدگذاری نظریه زمینه‌ای، داده‌ها در پاسخ به پرسش‌های اصلی پژوهش دسته‌بندی شده است. براساس یافته‌های پژوهش کلیدی‌ترین چالش‌های سیاستگذاری بر مبنای عدالت جنسیتی شامل عدم وفاق درباره تعریف عدالت جنسیتی، سیاست‌زدگی، ضعف در برنامه‌نویسی و ضعف داده و آمار است و از مهمترین لوازم سیاستگذاری بر مبنای عدالت جنسیتی، مصداقیابی و ارائه تعریف برای عدالت جنسیتی می‌باشد. بخارایی و یزدخواستی (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی مقایسه‌ای: موانع فرهنگی تحقق عدالت جنسیتی (مطالعه موردی: زنان متأهل شهر تهران در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۳)» متغیرهای زمینه‌ای، براساس نظریه‌های چافتز، بوردیو و هریسون بررسی و همچنین تاثیر سه متغیر مستقل

گرایش به ایدئولوژی مردسالاری، فرایند جامعه پذیری جنسیتی و باورهای اعتقادی قالبی بر متغیر وابسته نابرابری جنسیتی (نابرابری زن و همسرش در سرمایه های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نمادین) بین ۴۵۵ زن متأهل در هفت منطقه شهر تهران بررسی شد. یافته ها حاکی از آن بود که متغیرهای باورهای اعتقادی قالبی و تحصیلات و درآمد از متغیرهای بیرونی و اصلی و دو متغیر ایدئولوژی مردسالارانه و جامعه پذیری جنسیتی از متغیرهای واسطه هستند. بنابراین در پژوهش دوم و پس از گذشت چهار سال از پژوهش اول مشخص شد که پذیرش نابرابری جنسیتی و نیز اندازه گرایش های جنسیتی روند کاهشی داشته است.

مارشال (۲۰۰۰) درباره سیاست های گسترش عدالت جنسیتی در استرالیا مصاحبه هایی انجام داده و به تحلیل گفتمان فعالان سیاسی آن کشور در این باره پرداخته است. وی نشان داد که چگونه سیاست ها دریچه جدیدی را باز کرده و چگونه فعالان سیاست را از حاشیه به مرکز آورده و مخالفان ایجاد چالش کرده اند. کلاورو و گالیگان (۲۰۲۱) در مطالعه ای با عنوان «تحقق عدالت جنسیتی در دانشگاه ها از طریق برنامه های برابری جنسیتی؟ چالش های هنجاری و عملی» با استفاده از مفهوم عدالت معرفتی به بررسی پتانسیل برنامه های برابری جنسیتی برای ایجاد تغییر پایدار و متحول کننده به سمت برابری جنسیتی در آموزش عالی استفاده می کند. با توجه به محدودیت ها و فرصت های مداخلات سیاست جنسیتی، این مقاله بر اهمیت رویکرد به نابرابری جنسیتی به عنوان یک مشکل عدالت و قدرت به جای مسئله «از دست دادن استعداد» تأکید می کند. هلگرت و شوتز (۲۰۲۶) در مطالعه ای با عنوان «برنامه ریزی شهری حساس به جنسیت: بررسی نقاط تلاقی جنسیت، طراحی محیطی و تجربه ایمنی در فضاهای عمومی از منظر پایداری» با اتکا به مرور نظام مند متون علمی، پیوند میان «طراحی

محیطی»، «احساس امنیت» و «عدالت جنسیتی» را واکاوی می‌کند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که رویکردهای سنتی در طراحی فضاهای عمومی، اغلب نیازهای زیستی و روانی تمامی اقشار جامعه را پوشش نمی‌دهند. در نهایت، نویسندگان با بهره‌گیری از این پیشینه، بر ضرورت یک رویکرد میان‌رشته‌ای و مشارکتی تأکید می‌ورزند تا با اولویت‌بخشی به امنیت ذهنی و ادراک‌شده در فرایند طراحی شهری، نه تنها برابری جنسیتی تقویت گردد، بلکه بستری برای تحقق شاخص‌های توسعه‌ی پایدار فراهم شود. خلعتبری لیماکی (۲۰۲۴)، در مقاله‌ای با عنوان «نابرابری‌های جنسیتی در طراحی شهری: مروری بر تأثیر طراحی شهری بر شکل‌گیری چالش‌های اجتماعی زنان» با مرور پژوهش‌های پیشین، نشان می‌دهد که چگونه طراحی شهری (مانند فضاهای عمومی و دسترسی‌پذیری) می‌تواند چالش‌های اجتماعی زنان از جمله ناامنی و محدودیت حضور اجتماعی را تشدید کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که طراحی شهری غالباً نیازهای زنان را نادیده می‌گیرد و این امر نابرابری جنسیتی را در شهرها تقویت می‌کند. بنابراین، رویکرد طراحی شهری جنسیت‌حساس برای رفع این مشکلات ضروری است. پودستا (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای با عنوان «برابری جنسیتی در برنامه‌ریزی شهری: عاملی حیاتی برای توسعه فراگیر» با رویکردی کیفی و مبتنی بر مرور انتقادی ادبیات، به بررسی جایگاه برابری جنسیتی در برنامه‌ریزی شهری می‌پردازد. نویسنده نشان می‌دهد که نادیده‌گرفتن تجربه‌ها و نیازهای جنسیتی در طراحی و مدیریت فضاهای شهری، مانع تحقق توسعه‌ی واقعاً فراگیر و عادلانه می‌شود.

علی‌رغم تحقیقات گذشته که عمدتاً بر ابعاد سیاستی، نهادی یا کالبدی متمرکز بوده‌اند، این مطالعه عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری را به مثابه پدیده‌ای شبکه‌ای و چندلایه

بررسی می‌کند. بدین ترتیب، مقاله حاضر از رویکردهای تک‌بعدی فاصله گرفته و با نگاهی انتقادی_هنجاری، عدالت جنسیتی را فراتر از برابری آماری، به‌عنوان تحولی در نگرش به فضا، قدرت و حق شهروندی بازتعریف می‌کند.

۳- روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با رویکرد اکتشافی_تحلیلی و روایت‌محور گردآوری شد. استفاده از پرسش‌های باز این امکان را فراهم آورد تا مشارکت‌کنندگان روایت‌ها، تجربه‌ها و تحلیل‌های خود را از عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری بیان کنند. هدف اصلی این مصاحبه‌ها صرفاً جمع‌آوری داده‌های توصیفی نبود، بلکه کشف لایه‌های پنهان واقعیت‌های اجتماعی_فضایی و تبیین سازوکارهایی بود که در شکل‌گیری یا محدودسازی عدالت جنسیتی نقش دارند.

مدت زمان هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۹۰ دقیقه متغیر بود و به‌طور میانگین حدود ۶۰ تا ۷۵ دقیقه به طول انجامید. جامعه مشارکت‌کننده شامل ۱۸ نفر از خبرگان میان‌رشته‌ای بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب شدند. در انتخاب آنان، معیارهایی همچون سابقه پژوهشی یا اجرایی در حوزه عدالت شهری و جنسیتی، شناخت بستر اجتماعی_فضایی ایران و برخورداری از نگاه انتقادی و تحلیلی مدنظر قرار گرفت. تعداد و مشخصات شرکت‌کنندگان به شرح جدول زیر ارائه می‌شود:

جدول ۱: ویژگی‌های توصیفی مشارکت‌کنندگان بر اساس جنسیت، سن، تحصیلات و رشته

تخصیصی

حوزه تخصیصی نمونه انتخابی	تعداد نمونه	جنسیت	تحصیلات و نام مستعار	رده سنی	ابزار پژوهش
شهرسازی و معماری	۱۰	۴ مرد ۶ زن	شماره ۱ (زهرا) دانشجو دکتری شهرسازی	۵/۶ درصد ۲۰ تا ۳۰ سال	مصاحبه نیمه- ساختارمند
			شماره ۲ (فاطمه) و ۳ (نیلوفر) و ۴ (مهسا) دکتری شهرسازی	۲۲/۲ درصد ۳۰ تا ۳۹ سال	
			شماره ۵ (ابوالفضل) دکتری شهرسازی	۱۱/۱ درصد ۴۰ تا ۴۹ سال	
			شماره ۶ (ملیحه) و ۷ (زینب) دکتری شهرسازی	۱۱/۱ درصد ۵۰ تا ۵۹ سال	
			شماره ۸ (کیانوش) و ۹ (اسماعیل) دکتری معماری	۵/۶ درصد بالای ۶۰ سال	
مطالعات زنان	۴	زن	شماره ۱۱ (زهرا) دانشجو دکتری مطالعات زنان	۵/۶ درصد ۳۰ تا ۳۹ سال	

			شماره ۱۲ (حمیده) و (هاجر) ۱۳ و ۱۴ (فریبا) دکتری مطالعات زنان	۱۶۷ درصد ۴۰ تا ۴۹ سال
جامعه‌شناسی	۲	مرد	شماره ۱۵ (محمود) دانشجو دکتری جامعه‌شناسی	۵/۶ درصد ۴۰ تا ۴۹ سال
			شماره ۱۶ (آرمان) دکتری جامعه‌شناسی	۵/۶ درصد ۵۰ تا ۵۹ سال
جغرافیای شهری و سیاسی	۲	۱ زن	شماره ۱۷ (راحله) دکتری جغرافیا شهری	۱۱/۱ درصد بالای ۶۰ سال
		۱ مرد	شماره ۱۸ (ابراهیم) دکتری جغرافیا سیاسی	

منبع: یافته‌های پژوهش

از نظر جنسیت، ۶۱٫۱٪ زن و ۳۸٫۹٪ مرد بودند. حضور پررنگ زنان، به‌ویژه در حوزه‌های مرتبط با جنسیت و شهرسازی، غنای بیشتری به داده‌ها بخشید. از نظر سنی، بیشترین سهم به گروه‌های ۳۰-۳۹ سال (۲۷٫۸٪) و ۴۰-۴۹ سال (۳۳٫۳٪) تعلق داشت، هرچند مشارکت‌کنندگان در طیفی گسترده‌تر تا بالای ۶۰ سال نیز حضور داشتند. این امر امکان بهره‌گیری از تجربه‌های بین‌نسلی متنوع را فراهم ساخت. در جریان تحلیل تدریجی مصاحبه‌ها، مشخص شد که پس از مصاحبه شانزدهم اشباع نظری حاصل شده است؛ با این حال، به‌منظور افزایش اطمینان و پوشش بیشتر تنوع دیدگاه‌ها، دو مصاحبه اضافی نیز انجام گرفت. بدین‌ترتیب مجموعه‌ای غنی و چندلایه از داده‌های کیفی فراهم شد که مبنای اصلی برای تبیین و توسعه مدل عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری قرار گرفت. لازم بذکر است در این پژوهش به‌منظور حفظ اشراف کامل و درک عمیق پژوهشگر از بافت معنایی،

از روش تحلیل دستی و کدگذاری متمرکز استفاده شد. زیرا در این حوزه خاص، فهم تفاوت‌های ظریف در لحن و بار معنایی مصاحبه‌ها، از طریق تعامل مستقیم و مکرر پژوهشگر با متن (بدون واسطه‌ی الگوریتم‌های نرم‌افزاری) با دقت بیشتری صورت می‌گیرد و از تقطیع بیش از حد داده‌ها که گاهی در تحلیل‌های نرم‌افزاری رخ می‌دهد، جلوگیری می‌شود.

۴- بحث و یافته‌ها

در نخستین سطح از تعامل و تبادل اندیشه در مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، پیش از ورود به مصادیق عینی فضاهای عمومی، گفت‌وگوها به یکی از بنیادی‌ترین پرسش‌های نظری یعنی نسبت میان «عدالت» و «برابری» اختصاص یافت. این مرحله، نقطه‌ی عزیمت مفهومی مصاحبه‌ها بود و به روشن‌شدن چارچوب ذهنی مشارکت‌کنندگان درباره‌ی عدالت جنسیتی در فضاهای شهری انجامید. اغلب مشارکت‌کنندگان میان دو مفهوم یادشده تمایز قائل بودند و بر این باور تأکید داشتند که برابری به معنای یکسان‌سازی شرایط و فرصت‌ها برای همه افراد است، در حالی که عدالت مبتنی بر توزیع متناسب و متکی بر تفاوت‌های انسانی است. از دید آنان، عدالت جنسیتی نه نفی تفاوت‌های زن و مرد، بلکه پذیرش و لحاظ آگاهانه‌ی آن‌ها در سیاست‌گذاری، طراحی و مدیریت فضا است. در این میان، بر اهمیت توجه به اقتضائات بدنی، روانی و اجتماعی گروه‌های مختلف انسانی به‌عنوان بنیان تحقق عدالت در فضاهای عمومی تأکید شد. می‌شدند. مشارکت‌کننده شماره ۱۲ برای توضیح بهتر این تمایز، از مثالی روزمره بهره برد:

"شما به یه نوجوان نمی‌تونن کتاب بچه‌ی دو ساله رو بدی؛ همون‌طور که عدالت یعنی اینکه اقتضای هر کسی رو در نظر بگیری، نه اینکه همه چیز برای همه یکی باشه".

در نتیجه، این مرحله‌ی مفهومی، بستر گذار از بحث نظری عدالت به سطوح عینی‌تر تجربه‌ی شهری را فراهم ساخت و نشان داد که فهم عدالت جنسیتی مستلزم نگاهی چندوجهی و واقع‌گرایانه به شرایط زیست شهری است. بنابراین، تحلیل مصاحبه‌های کیفی نشان داد که عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری امری پیچیده، چندبعدی و شبکه‌ای است. مشارکت‌کنندگان به صراحت تأکید داشتند که این موضوع تنها به «طراحی فضایی» یا «مدیریت کالبدی» محدود نیست، بلکه درهم‌تنیدگی ساختارهای نهادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، سرنوشت تجربه‌ی زیسته‌ی زنان و گروه‌های به‌حاشیه‌رانده‌شده را در فضا رقم می‌زند. یافته‌ها در سه محور اصلی قابل صورت‌بندی‌اند:

۱- موانع تحقق عدالت جنسیتی

تحلیل این بخش از مصاحبه‌ها مؤید آن است که عوامل بازدارنده‌ی تحقق عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری همسو با یافته‌های پژوهش‌های پیشین به طور جدایی‌ناپذیری در هم تنیده‌اند و نمی‌توان آن‌ها را از یکدیگر تفکیک کرد. در واقع، مشارکت‌کنندگان از سطح علائم مشهود ناعدالتی، مانند ضعف امنیت، بی‌توجهی به کرامت انسانی و تجربه خشونت، فراتر رفته و به ریشه‌های عمیق‌تر این مسائل پرداخته‌اند. این حرکت از سطح علائم به سمت علل، که شامل ضعف‌های نهادی، مدیریتی، فرهنگی و معرفتی می‌شود، با پژوهش‌هایی که بر

اهمیت درک زمینه‌های ساختاری و سیستمی نابرابری تأکید دارند، همخوانی دارد (سینگ، ۲۰۲۵؛ علی، ۲۰۲۴ و خلعتبری لیمایی، ۲۰۲۴)؛ همانگونه که مشارکت‌کننده شماره ۵ با نگاهی تعدیل‌شده بر این باور است فضاهاى عمومى ایران به‌طور یکدست دچار ناعدالتی نیستند و این مسئله بیشتر در مؤلفه‌هایی چون امنیت نمود دارد. او با بیان این جمله «طبیعی که خیابونی که مرکز تعمیر خودروئه، بیشتر مردونه باشه» تأکید می‌کند که برخی کاربری‌ها مانند بازار یا پارک توازن نسبی دارند، در حالی که فضاهایی همچون خیابان‌های صنعتی به‌طور طبیعی مردانه‌اند. با این حال، همین فرد به غلبه مردسالاری در مدیریت شهری اشاره کرده و معتقد است حتی زنان مدیر نیز ناچار به انطباق با قالب‌های مردانه‌اند.

مشارکت‌کننده شماره ۱۸ بیان کرد «اگر قوانین و نهاد حمایتی نباشه، هر جای دیگه‌ای هم نمی‌تونه درست عمل کنه؛ همه چیز از مدیریت شروع می‌شه» بنابراین وی مدیریت شهری را اصلی‌ترین بستر بازتولید ناعدالتی دانست. ضعف قوانین حمایتی، نبود شاخص‌های عدالت جنسیتی، تخصیص ناکافی منابع و فقدان آموزش همگى معلول مدیریت ناکارآمد است. در همین راستا، بر فقدان دیالوگ سازنده در سطوح مدیریتی تأکید شد؛ به این معنا که حضور زنان بدون امکان تعامل و اثرگذاری واقعی نمی‌تواند عدالت را محقق سازد.

بعد فرهنگی نیز به عنوان سطحی پنهان اما مؤثر برجسته شد. مشارکت کنندگان به «درون گرایی فرهنگی» زنان (به ویژه در شهرهای کوچک) اشاره کردند که مانع حضور فعال آنان می شود؛ امری که ریشه در هنجارهای سنتی یا تجربه های امنیتی منفی دارد. همچنین کلیشه های جنسیتی در طراحی و استفاده از فضا همچنان باز تولید می شوند. در سطح معرفی نیز بحران مفهومی وجود دارد؛ به ویژه خلط عدالت با برابری مطلق یا آزادی صرف. این سردرگمی موجب تقلیل گرایی در سیاست گذاری شده است. مشارکت کننده شماره ۹ تصریح کرد «تو قرآن هم عدالت جنسیت محور تعریف شده، نه جنسیت گریز. ما هنوز نرفتیم/ینو خوب بفهمیم... تولید محتوای علمی و فرهنگی مون خیلی جا داره»، وی بر ضرورت بازخوانی منابع دینی و بومی تأکید داشت و تولید دانش در این حوزه را هنوز ناکافی بیان کرد. جمع بندی این دیدگاه ها نشان می دهد که موانع عدالت جنسیتی در چهار سطح نهادی، مدیریتی، فرهنگی و معرفی به صورت درهم تنیده عمل می کنند و هر یک دیگری را تقویت می کند. با این حال، یک شکاف مهم نمایان شد: پیوند مستقیمی میان سطح معرفی (دانش و آگاهی) و سطح نهادی (قانون و ساختار) وجود ندارد. این گسست سبب شده معرفت جنسیتی بیشتر به «توجیه» بدل شود تا به «تولید سیاست». از این رو، گذار به عدالت جنسیتی مستلزم سازوکارهایی برای ترجمه ی آگاهی های اجتماعی به تصمیمات نهادی و ایجاد گفت و گوی فعال میان لایه های مختلف است.

۲- سازوکارهای تحقق عدالت جنسیتی

یافته‌های این قسمت از پژوهش نشان می‌دهد که تحقق عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری صرفاً با اصلاحات سطحی یا اقدامات مقطعی ممکن نیست، بلکه نیازمند نگرشی جامع، میان‌رشته‌ای و نظام‌مند است و نتایج پژوهش حاضر با پژوهش هلگرت و شوتز (۲۰۲۶) هم راستا می‌باشد. بر اساس تحلیل روایت‌های مشارکت‌کنندگان، عدالت جنسیتی فراتر از مفهوم برابری در استفاده از فضا است و باید به مثابه تحولی در نگاه به حقوق شهروندی، مناسبات قدرت، و تجربه زیسته گروه‌های مختلف اجتماعی درک شود. به بیان دیگر، حضور زنان در فضاهای عمومی تنها زمانی معنا پیدا می‌کند که ساختارهای کالبدی، مدیریتی، فرهنگی و نهادی هم‌زمان متحول شوند.

در بُعد مدیریتی، مشارکت‌کنندگان بر ضرورت ایجاد سازوکارهای نهادی تأکید داشتند. تشکیل واحدهای تخصصی عدالت جنسیتی در نهادهای برنامه‌ریز و اجرایی، تدوین دستورالعمل‌های الزام‌آور و آموزش مدیران شهری در زمینه حساسیت جنسیتی، از جمله اقداماتی است که می‌تواند از بازتولید الگوهای مردسالارانه در تصمیم‌گیری جلوگیری کند. همچنین، استقرار نظام‌های پایش و ارزیابی مستمر بر پروژه‌های شهری، به‌ویژه در حوزه حمل‌ونقل عمومی و توسعه فضاهای شهری، یکی از الزامات اساسی محسوب می‌شود تا شکاف میان سیاست‌های رسمی و تجربه روزمره زنان کاهش یابد.

از منظر مشارکت‌کنندگان در بُعد طراحی کالبدی، عدالت جنسیتی به معنای ایجاد فضاهایی انعطاف‌پذیر و پاسخ‌گو به نیازهای متنوع زنان است که این موضوع در پژوهش ساویتی (۲۰۲۶) نیز تصدیق شده است. این امر شامل طراحی فضاهای مادر و کودک، مسیرهای دسترسی‌پذیر برای سالمندان و افراد دارای معلولیت، روشنایی و امنیت شبانه، و

مبلان شهری متناسب با حضور ایمن و فعال زنان می‌شود. مشارکت‌کنندگان تصریح کردند که فضاهای عمومی اغلب با نگاه «بی‌طرف» طراحی می‌شوند، اما در واقع بر اساس تجربه زیسته مردانه شکل گرفته‌اند و همین امر موجب بازتولید نابرابری‌ها می‌شود. بنابراین، اعمال رویکرد «حساسیت جنسیتی در طراحی» ضروری است تا فضا از مردانه بودن فاصله گرفته و به بستری برای حضور عادلانه بدل گردد.

بعد فرهنگی و اجتماعی نیز نقش بنیادین دارد. بسیاری از مشارکت‌کنندگان معتقد بودند که سیاست‌های فرهنگی موجود غالباً نمادین، کوتاه‌مدت و رویدادمحور هستند و به تغییر عمیق نگرش‌های اجتماعی منجر نمی‌شوند. در مقابل، لازم است برنامه‌های فرهنگی مداوم، میان‌مدت و شبکه‌ای در دستور کار قرار گیرد. رسانه‌ها، هنرهای شهری و فعالیت‌های مدنی می‌توانند نقشی اساسی در بازنمایی مثبت حضور زنان در فضاهای عمومی ایفا کنند. تغییر در گفتمان عمومی، ایجاد الگوهای هویتی جدید برای زنان و مردان، و برجسته‌سازی ارزش حضور عادلانه در جامعه از مسیر فرهنگ امکان‌پذیر است.

در سطح سیاست‌گذاری کلان، مشارکت‌کنندگان بر این باور بودند که بدون پشتوانه حقوقی و الزام نهادی، عدالت جنسیتی در حد شعار باقی خواهد ماند. از این‌رو، تدوین آیین‌نامه‌ها و ضوابط اجرایی مشخص، ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌ها بر اساس شاخص‌های عدالت جنسیتی، و نیز توجه به گروه‌های تقاطعی مانند زنان سالمند، مهاجر، یا دارای معلولیت باید در دستور کار قرار گیرد. چنین سیاست‌هایی می‌تواند به نهادینه شدن عدالت در ساختار شهری کمک کند و از مواجهه سطحی با این مفهوم جلوگیری نماید.

۳- پیامدهای تحقق عدالت جنسیتی

بر اساس نظر مصاحبه‌شوندگان، فضاها بازتاب مستقیم ساختارهای اجتماعی‌اند و در صورت وجود تبعیض و کلیشه‌های جنسیتی، همان بی‌عدالتی‌ها در کالبد شهر بازتولید می‌شوند. از این منظر، عدالت جنسیتی تنها به معنای ارتقای امنیت یا دسترسی زنان نیست، بلکه در سطحی کلان‌تر سرمایه اجتماعی را تقویت کرده، کیفیت زندگی را ارتقا می‌دهد و اعتماد عمومی به نهادهای رسمی و غیررسمی را باز می‌سازد.

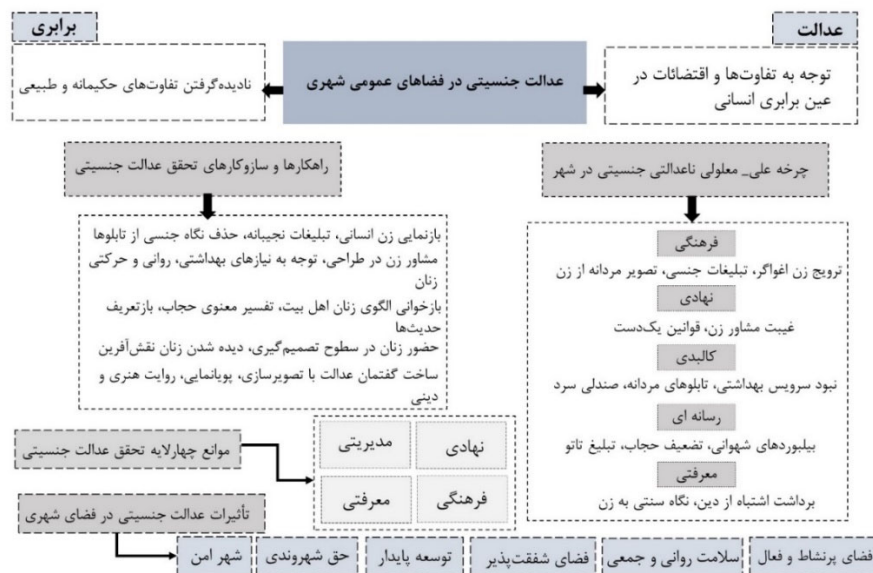
یکی از مصاحبه‌شوندگان، فضاهای عادلانه را به «شهر ترمیمی» تشبیه کرد؛ شهری که همچون عدالت ترمیمی، بر شنیده‌شدن صداها و به‌حاشیه‌رفته، احیای کرامت انسانی و بازسازی روابط آسیب‌دیده استوار است. چنین نگاهی نشان می‌دهد پیامدهای عدالت جنسیتی در سه سطح عمده قابل درک است:

۱. اجتماعی_فرهنگی: شکل‌گیری شهری امن که در آن زن بودن عامل محدودیت نیست، بلکه با رسمیت و احترام همراه است. افزایش مشارکت زنان، تقویت انسجام اجتماعی، کاهش کلیشه‌های جنسیتی و گسترش فرهنگ گفت‌وگو، از مهم‌ترین پیامدها در این سطح‌اند.

۲. روانی_معنایی: تجربه‌ی حضور بدون مزاحمت و با آرامش در فضا، احساس کرامت و آرامش فردی را تقویت کرده و سلامت روان جمعی را ارتقا می‌دهد. در این فضاها روابط انسانی بر پایه همدلی و احترام بازتعریف می‌شوند و حافظه‌ای مثبت از اجتماع شکل می‌گیرد.

۳. ساختاری_سیاسی: عدالت جنسیتی مشروعیت نهادهای شهری را افزایش داده و آنها را به سمت پاسخگویی و عدالت‌محوری سوق می‌دهد. این امر با تقویت حقوق شهروندی،

در جمع‌بندی، عدالت جنسیتی در فضاهاى عمومى صرفاً مطالبه‌اى گروهى نیست، بلکه ضرورتى اخلاقى و اجتماعى براى ارتقاى «حال جمعى» شهر است. بى‌توجهى به آن مى‌تواند به بازتولید تبعیض، فرسایش اعتماد و تضعیف سرمایه‌هاى فرهنگى و اخلاقى بینجامد؛ درست همان‌گونه که مشارکت‌کنندگان تأکید کردند، عدالت جنسیتی نه فقط حال زنان، بلکه حال جامعه را بهتر مى‌کند. نقشه مفهومى زیر جمع‌بندى یافته‌ها را نشان مى‌دهد.

شکل ۱: نقشه مفهومی عدالت جنسیتی در فضاهاى عمومى شهری مبتنى بر یافته‌هاى پژوهش

۵- نتیجه گیری

نتایج نشان می‌دهد که عدالت یا بی‌عدالتی جنسیتی در فضا، صرفاً محصول طراحی کالبدی نیست، بلکه در بستری از گفتمان‌ها، سیاست‌ها، مدیریت و ساختارهای نهادی ریشه دارد. در این چارچوب، عواملی چون جدایی محل کار و زندگی، طراحی مردانه‌ی فضاها، غیبت الگوی سوم در گفتمان جنسیتی، و ضعف سیاست‌گذاری فضایی، به عنوان مصادیق ملموس بازتولید ناعدالتی معرفی شدند. گفت‌وگوها به تدریج از سطح مؤلفه‌های تجربی به لایه‌های عمیق‌تر ساختاری و معرفتی گسترش یافتند. مشارکت‌کنندگان با نگاهی انتقادی و چندسطحی، به تحلیل درهم‌تنیدگی موانع پرداختند و چهار سطح نهادی (ضعف قانون و حمایت)، مدیریتی (ساخت قدرت مردسالارانه)، فرهنگی (درون‌گرایی زنان و کلیشه‌ها) و معرفتی (بحران فهم عدالت و برابری) را به عنوان شبکه‌ای بازتولیدکننده‌ی بی‌عدالتی جنسیتی معرفی کردند. در ادامه، با هدف پاسخ به این چرخه‌ی بازتولید، سازوکارهایی در پنج سطح نهادی، مدیریتی، فرهنگی، طراحی فضایی و سیاست‌گذاری ارائه شد. این پیشنهادها با تکیه بر خرد جمعی مشارکت‌کنندگان، از ایجاد ساختارهای جدید همچون واحد عدالت جنسیتی، تا تولید محتوای فرهنگی، آموزش مدیران، اصلاح طراحی، و انجام پژوهش‌های زمینه‌محور را در بر می‌گیرد. این اقدامات نه فقط به عنوان پیشنهادهایی موضعی، بلکه در قالب بستری برای تغییر نگرش نظام‌مند به عدالت در شهر و فضای شهری مطرح شدند.

در پایان، مشارکت‌کنندگان بر این نکته تاکید داشتند که تحقق عدالت جنسیتی در فضاها، عمومی، صرفاً مداخله‌ای فضایی یا مدیریتی نیست؛ بلکه بازتاب تحولی ژرف در نگرش به انسان، جامعه، عدالت و حق شهروندی است. فضاها، عمومی در این معنا، آینه‌ی ساختارهای

اجتماعی‌اند؛ هر میزان که جامعه درگیر سلسله‌مراتب، تبعیض و کلیشه باشد، فضا نیز همان را بازتاب خواهد داد. تحقق عدالت جنسیتی در شهر، نه تنها به بهبود دسترسی و امنیت زنان می‌انجامد، بلکه پیامدهایی ساختاری، اجتماعی و روانی در پی دارد که دامنه اثر آن، کل جامعه را دربر می‌گیرد. افزایش مشارکت اجتماعی، تقویت انسجام، کاهش کلیشه‌ها، بهبود سلامت روان، ارتقای احساس کرامت، مشروعیت بخشی به نهادهای رسمی، کاهش خشونت و حرکت به سوی توسعه پایدار شهری، بخشی از این پیامدهاست. در حقیقت، وقتی فضاهای عمومی بستر شنیده شدن صداهای به حاشیه رفته، بازسازی کرامت انسانی و تجربه ایمنی و احترام برای همه گروه‌ها باشند، حال فردی و حال جمعی جامعه توأمان ترمیم خواهد شد. پیشنهاد می‌گردد تحقیقات آتی با رویکردی تطبیقی میان شهرهای مختلف و در بسترهای فرهنگی و مدیریتی گوناگون انجام گیرد تا وجوه مشترک و متمایز عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی آشکار شود. همچنین بهره‌گیری از روش‌های کمی و یا رویکردهای آمیخته در کنار داده‌های کیفی می‌تواند به سنجش دقیق‌تر شاخص‌ها و تعمیم‌پذیری یافته‌ها کمک نماید. تحلیل نقش رسانه‌ها در بازنمایی زنان و فضاهای عمومی، بررسی تجربه گروه‌های خاص همچون زنان مهاجر، سالمندان و افراد دارای معلولیت، و نیز طراحی پژوهش‌های مداخله‌ای برای ارزیابی سیاست‌ها و الگوهای پایلوت در مدیریت و طراحی شهری، از دیگر مسیرهای ارزشمند پژوهشی است. در نهایت، توجه به پیوند عدالت جنسیتی با ابعاد پایداری شهری و مسائل زیست‌محیطی، چشم‌اندازی نو برای توسعه دانش در این حوزه فراهم خواهد کرد.

باستانی، سوسن و خسروی دهقی، کوثر. (۱۳۹۸). موانع و چالش های سیاستگذاری بر مبنای عدالت جنسیتی. مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، ۱۰(۲)، ۵۷-۲۹.

بخارایی، احمد و یزدخواستی، بهجت. (۲۰۱۴). بررسی مقایسه ای: موانع فرهنگی تحقق عدالت جنسیتی (مطالعه ی موردی: زنان متأهل شهر تهران در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۳). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۲(۳)، ۵۵۹-۵۸۴.

رفیعیان، محسن؛ طالب ولی اله، نرگس؛ اسمعیل پور، نجما و صارمی، حمید رضا. (۱۴۰۴). تبیین چارچوب نظری فضاهای عمومی شهری عدالت محور با تاکید بر جنسیت. گفتمان طراحی شهری، ۶(۲)، ۶۱-۷۳. doi: 10.48311/udd.2025.24228

Alamdari, Z. J., & Habib, F. (2012). Urban Public Space Designing Criteria for Vulnerable Groups (Women and Children). Canadian Journal on Environmental, Construction and Civil Engineering, 3(4), 179-185.

Ali, M. J. (2024). Breaking barriers: gender policies, human rights, and the legal quest for equality and social justice. Issue 5 Int'l JL Mgmt. & Human., 7, 846.

Anneroth, E., Ferlander, S., & Jukkala, T. (2024). Public Spaces are Failing Girls and Women: How Feminist Planning can Learn from Social Innovation. The Journal of Public Space, 9(1), 109-114.

Arar, R. (2024). Exploring Gender Inequality in Urban Public Spaces through the Lens of the Capability Approach: A Case Study of Ramallah, Palestine (Doctoral dissertation, Université Grenoble Alpes).

Bidar, M., Pakzad, J., & Kazemi, A. V. (2022). Gendered space: Women's presence and use of space in Sabzeh-meydan of Tehran Bazaar. Cities, 126, 103673.

Bravo, L. (2022). Cities and Human Settlements with Quality Public Spaces. Global Platform for the Right to the City.

Clavero, S., & Galligan, Y. (2021). Delivering gender justice in academia through gender equality plans? Normative and practical challenges. *Gender, Work & Organization*, 28(3), 1115-1132.

Dolors, M. Ramon, G. Ortiz, A. Prats, M. (2004). Urban Planning, Gender and the Use of Public Space in A Peripheral Neighbourhood of Barcelona. *Cities*, Vol. 21, No. 3, p. 215–223, ElsevierLtd. Printed in Great Britain.

Guelar, P. (2020). Urban Green Space and Human Health: the Role of Quality Characteristics. Institut de Ciència Tecnologia Ambientals - Institute of Environmental Science and Technology -Universitat Autònoma de Barcelona (ICTA-UAB).

Habitat, U. (2025). Healthier Cities and Communities Through Public Spaces. UN Habitat: Nairobi, Kenya.

Helgerth, K. A., & Schütz, A. (2026). Gender-sensitive urban planning: Exploring the intersections of gender, environmental design, and the experience of safety in public spaces from the perspective of sustainability. *Journal of Community Safety and Well-Being*, 11(1), 26-33.

Holy-Hasted, W., & Burchell, B. (2022). Does Public Space Have to be Green to Improve Wellbeing? An Analysis of Public Space across Greater London and its Association to Subjective Well-being. *Cities*, 125(January), 103569.

Jabeen, H. (2020). Gender-Responsive Urban Planning and Design of Public Open Spaces for Social and Economic Equity: Challenges and Opportunities in Dhaka City, Bangladesh. *Global Journal of Human-Social Science: Economics*, Volume 20 Issue 5 Version 1.0 Year 2020, Global Journals, Online ISSN: 2249-460x & Print ISSN: 0975-587X.

Jalaladdini, S., & Oktay, D. (2012). Urban Public Spaces and Vitality: A Socio-Spatial Analysis in the Streets of Cypriot Towns. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 664–674.

KhalatbariLimaki, A. (2024). Gender Disparities in Urban Design: A Review of the Impact of Urban Design on Shaping Women's Social Challenges.

Kozlova, L. V., & Kozlov, V. V. (2017). Principles of Improvement of Large City Public Space (Example of Irkutsk City). *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 262(1). Retrieved from <https://doi.org/10.1088/1757-899X/262/1/012228> (Accessed March 2022)

Marshall, C. (2000) "Policy Discourse Analysis: Negotiating Gender Equity", *Journal of Education Policy*, 15 (2): 125-156.

Pereira, A., & Rebelo, E. M. (2024). Women in public spaces: Perceptions and initiatives to promote gender equality. *Cities*, 154, 105346.

Podestà, L. (2023). Gender Equality in Urban Planning: A Crucial Factor for Real Inclusive Development.

Rupa, C. kishore. (2015). Importance of Public Spaces in Cities. *Housing and Urbanism Term 1, Shaping the Modern City*.

Ruppert, E. S. (2006). Rights to Public Space: Regulatory Reconfigurations of Liberty. *Urban Geography*, 27(3), 271–292.

Sadeghi, A. R., & Jangjoo, S. (2022). Women's preferences and urban space: Relationship between built environment and women's presence in urban public spaces in Iran. *Cities*, 126, 103694.

Savitri, R. T. (2026). Gender-responsive public space: An inclusivity perspective toward sustainable urban development. *Journal of Placemaking and Streetscape Design*, 3(2), 80-96.

Singh, S. (2025). From "What is Gender?" to "Not My Job": Institutional Barriers and A Framework to Mainstream Gender in Transportation Planning. *Transportation Research Record*, 2679(10), 1210-1224.

The National Democratic Institute. (2015). Gender, Urbanization and Democratic Governance. Institute for Women's Policy Research Commissioned by the National Democratic Institute, 44.

Tonnelat, S. (2004). The Sociology of Urban Public Spaces. Sino French Urban Planning Conference (SFURP), 1–10.